

VIENAN REITTI

Esiselvityshanke 2007-2008
Kainuun maakunta -kuntayhtymä

Vienan reitti
Esiselvityshanke 2007–2008

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
2009

B:20

Julkaisija:

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
PL 400
87070 Kainuu
puh: (08) 6155 41
Faksi: (08) 6155 4260
kirjaamo@kainuu.fi
www.kainuu.fi

Kannen kuva:

Metsäharjua pitkin kulkeva
Ellinlammen polku karsikkopuin
Hannu Heikkinen, 2008.

ISBN

978-952-5326-62-8

ISSN

1795-5645

Kajaani 2009

ESIPUHE

Vuonna 2004 oli Kainuun liitossa (nykyisin Kainuun maakunta -kuntayhtymä) valmisteilla koko maakuntaa käsittävän maakuntakaavan kaavaluonnos. Maakuntakaavan valmistelutyöhön liittyen kaavanlaatijoiden huomio kiinnittyi tuolloin mm. muinaiseen Suomussalmen Vuokkijärveltä itärajalle johtavaan kulkuyhteyteen, jonka olemassaolo ja suojelutarpeet olivat nousseet julkiseen keskusteluun. Kulkuyhteyden sijainnin ja nykytilan varmistamiseksi Kainuun liitto kutsui koolle eri yhteistyötahojen muodostaman inventointiryhmän, johon osallistuivat kutsujatahon (allekirjoittanut) lisäksi edustajat Kainuun Museosta (Esa Suominen), Kainuun ympäristökeskuksesta (Jouko Saastamoinen), Metsähallituksesta (Heikki Juntunen) sekä Oulun yliopiston Lönnrot-instituutista (Heikki Rytkölä). Inventointiryhmän oppaana toimivat paikalliset kyläyhdistyksen edustajat (Pentti Kinnunen ja Pauli Heikkinen). Kainuun rajavartioston myötävaikutuksella ulottui kulkureitin inventointi rajavyöhykkeelle ja edelleen valtakunnan rajalle saakka. Tehtyjen inventointien perusteella on Suomen puolella kulkeva reitti osoitettu Kainuun maakuntakaavassa muinaismuistoväylänä. Reitin kunnostaminen kulkukelpoiseksi käynnistyy Kainuun ympäristökeskuksen toimesta vuoden 2009 aikana.

Suomen puolen inventointien yhteydessä todettiin, että kulkureitti jatkui selvästi havaittavana rajan ylitse Venäjän puolelle. Tästä syntyi ajatus reitin tieteellisten tutkimusten ja inventointien jatkamisesta Karjalan Tasavallan puolella. Edellä mainitut suomalaiset yhteistyötahot Metsähallitusta ja kyläyhdistyksen edustajia lukuun ottamatta jatkoivat inventointien tekemistä Venäjän puolella vuosina 2007 ja 2008 yhteistyössä Karjalan tiedeakatemian ja Petroskoin valtiollisen kotiseutumuseon edustajien (Aleksi Konkka ja Mark Shahnovitch) kanssa. Inventointiryhmään osallistuvat vuonna 2007 lisäksi Ilmo Juntunen, Janne Niemi, Kari Rautiainen, Julia Kozhevnikova, Kirill Mihejev, Ludmila Tihonova ja Lilja Veselova sekä vuonna 2008 Julia Kozhevnikova ja Galina Potapova. Inventointien toteuttamiseen myötävaikuttivat ratkaisevasti Venäjän rajavartiolaitos, Kostamuksen kaupunki ja Vuokkiniemen kyläneuvosto. Inventoinnista tiedotettiin ja käytiin keskustelua mm. Venäjän puolella sijaitsevan Kalevalan kansallispuiston johdon kanssa. Kainuun maakunta -kuntayhtymä toimi Venäjälle tehtyjen inventointimatkojen käytännön järjestelyjen koordinoijana ja osallistui venäläisten yhteistyökumppaneiden inventointikuluihin. Muilta osin työ on tehty yhteistyötahojen toimesta virkatyönä.

Omasta ja Kainuun maakunta -kuntayhtymän puolesta kiitän kaikkia Vienan reitin inventointeihin osallistuneita ja inventointien toteuttamiseen myötävaikuttaneita tahoja sekä erityisesti Suomen ja Venäjän rajavartiolaitoksia onnistuneesta yhteistyöstä.

Kajaanissa 30.6.2009

Hannu Heikkinen
suunnittelujohtaja

ESIPUHE

Sisällysluettelo:

TIIVISTELMÄ

1. TAUSTAA

- 1.1 Historiaa
- 1.2 Suomen puolen inventointitilanne
- 1.3 Karjalan puolen inventointitilanne

2. KULTTUURRIHISTORIAALLISESTI ARVOKKAIDEN ALUEIDEN JA REITINOSIEN NYKYTILA

- 2.1 Kivijärven kylä - Ilvesvaara (2007)
- 2.2 Ilvesvaara - Aijonlahti
- 2.3 Keynäskoski
- 2.4 Ellinlammen polku
- 2.5 Vuokkiniemi
- 2.6 Venehjärvi

3. KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET

4. SUOSITUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI

LIITE: Vienen reitin sijainti ja inventointikohteet

TIIVISTELMÄ

Tämä esiselvitysraportti sisältää Suomussalmen Vuokkijärveltä Kivijärven kautta Karjalan Tasavallan puolelle Vuokkiniemeen johtavan muinaisen kulkureitin nykytilatietoa ja kehittämisehdotuksia. Raportissa kuvataan erityisesti Venäjän puolella vuosina 2007 ja 2008 tehtyjä inventointeja, joiden tarkoituksena oli selvittää muinaisen kulkureitin sekä sen varrella olevien kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ja luontokohteiden nykytilaa ja samalla arvioida niiden matkailullisia kehittämismahdollisuuksia.

Vuoden 2007 inventointimatka tehtiin pikkubussilla Vuokkiniemestä Ilvesvaaraan, josta jatkettiin jalkaisin Kivijärven kylään. Ennen Ilvesvaaraan saapumista poikettiin noin viiden kilometrin etäisyydellä Vuokkiniemestä sijaitsevalla luonnonkauniilla Keynäskoskella, joka on ollut yksi muinaisen vesireitin koskietapeista. Kosken ylävirran puolelta avautuivat näkyvät Lönnrothin suosiman entisen Tsenan kylän alueelle.

Inventointien tuloksena todettiin, että Ilvesvaaran ja Kivijärven alueella on vanha kulkureitti jäänyt pääosin nykyisin käytössä olevan tieyhteyden alle. Kivijärven kylän alue on luonteeltaan erämainen, ympäristönä luonnonkaunis ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Alue on autioitunut ja kuuluu Venäjän rajavyöhykkeeseen, joten matkailullisesti alue sopii lähinnä opastettujen ryhmämatkojen kohteeksi. Rajavyöhykealueen matkailullinen kehittäminen edellyttäneen lisäksi rajavyöhykettä koskevien säädösten ja käytäntöjen muuttumista. Sen sijaan perinteinen vesireitti Vuokkiniemestä Keynäskoskelle on luonnontilaisena valmis käyttöön otettavaksi. Vesistöreitintä varten tarvittavien mahdollisten palveluvarustusten tarvetta ei tässä yhteydessä selvitetty. Keynäskosken alueelle johtaa helppokulkuinen polku Vuokkiniemi - Kivijärvi maantieltä, joten aluetta on mahdollista markkinoida ja kehittää myös autolla liikkuvien omatoimimatkailijoiden luonto- ja kulttuurimatkakohteeksi.

Vuoden 2008 inventointimatka suuntautui Keynäskosken ja Ilvesvaaran välisellä reitinosalla sijaitsevaan Aijonlahteen, jossa muinainen kulkureitti on vaihtunut vesireitistä maataipaleeksi. Aijonlahti on samalla ollut paikka, jossa Vuokkiniemäläiset saattajat ovat hyväkselleet maitse matkaa jatkavat Vienan reitin kulkijat. Inventointimatka Aijonlahdelle tehtiin osaksi pikkubussilla, osaksi jalkaisin vanhaa kärrypolkua pitkin.

Inventoinnissa todettiin, että Aijonlahden ranta-alue on luonnontilaiseksi muuttumassa olevaa vanhaa kulttuuriympäristöä, jossa on vielä havaittavissa runsaasti merkkejä muinaisesta liikenteestä. Aijonlahdesta kohti Suomea lähtevä kärrypolku on paikoin hyvin säilynyt ennen kuin se yhdistyy nykyiseen Vuokkiniemi - Kivijärvi maantiehen. Aijonlahden ja Kivijärven väliseltä kärytieltä eroaa erittäin kaunista harjuselännettä pitkin kulkeva polku Ellinlammelle ja siitä eteenpäin. Luonto- ja kulttuurimatkailun kehittämisen kannalta Aijonlahti ja Ellinlammelle johtava polku ovat huomioon otettavia kohteita. Ne ovat saavutettavissa sekä muinaista vesireittiä pitkin että maanteitse.

Inventointimatkan yhteydessä tutustuttiin myös Venejärven kylään, joka on mainitusta Vienan reitistä erillään oleva kohde. Kylä kytkeytyy vesistöyhteyksien ja kulttuuriperinnön, luonnonympäristön sekä Kalevalan -kansallispuiston kautta tärkeäksi osaksi mahdollista tulevaa Kainuun ja Karjalan Tasavallan välistä luonto- ja kulttuurimatkailun yhteistyötä ja sen kehittämistä.

1. TAUSTAA

1.1 Historiaa

Pohjanlahden, Vienenmeren ja Laatokan väliset kulkureitit ovat olleet Matti Huurteen tutkimusten mukaan kaukokaupan ja ryöstöretkien väyliä esihistoriallisesta ajasta alkaen. Erityisen kiinnostava vaihe ajoittuu aikaan ennen 900-lukua jKr., jolloin norjalaiset pyrkivät pohjoisen kala- ja turkisapajille Pohjanlahdelta Vienenmerelle johtavia reittejä pitkin. Nuo tapahtumat kutoutuvat Anna-Leena Siikalan tutkimusten mukaan hyvin kiinnostavalla tavalla alueen mytologiaan ja kansanrunouteen. 900-luvulla tulee esinelöydöistä päätellen hiljaisempi vaihe. Löydettiin Jäämeren väylä Valkealle merelle.

Uudelleen näiden väylien merkitys alkaa korostua keskiajalla ja uuden ajan alussa. 1600-luvulla Ruotsin valtiovaltakin pyrki edistämään kauppaa maanselän yli näillä pohjoisilla alueilla. Kajaanin kihlakunnassa suunniteltiin 1800-luvun alussa Kajaanin kaupungin nostamista heikkouden tilasta kehittämällä siitä kaupan keskus vesireittejä hyödyntäen. Tuloksia ei kuitenkaan syntynyt koskien perkauksia, venemöljiä ja Kajaanin venesulkua lukuun ottamatta. Vuosisadan puolivälissä kaavailtiin elintarvikehuollon turvaamiseksi reittiä Oulusta Kajaanin kihlakunnan kautta Viiankiin ja siitä rajan yli Kivijärveen, Vuokkiniemeen, Jyskyjärveen ja aina Vienen Kemiin saakka. Perusteelliset selvitykset eivät johtaneet pysyviin tuloksiin. Tunnettuja Vienen reitin kulkijoita ovat olleet 1800-luvulla mm. kansanrunouden kerääjät *Elias Lönnrot*, *A.A. Borenius*, *Einar W. Juvelius*, *I.K. Inha* ja *Ilmari Kianto*, jotka matkakertomuksissaan kuvailevat reitin kulkua. Aihetta käsitellään tarkemmin Heikki Rytkölen kirjoittamassa ja Kainuun ympäristökeskuksen julkaisemassa raportissa Vienen tiellä. Historiallista taustaa Suomensalmen Vuokin reitille Venäjän Karjalaan (Raportteja 5/2006; julkaisu löytyy myös Kainuun ympäristökeskuksen internetsivuilta).

1.2 Suomen puolen inventointitilanne

Reitin linjauksen selvittäminen aloitettiin syksyllä 2004. Selvitystyön käynnistämistä edelsi Museoviraston kannanotto reitin muinaismuistolain mukaisesta statuksesta. Selvitystyön tavoitteena pidettiin polun paikantamista maastossa. Polku merkittiin myös DGPS -paikantimella. Tavoitteena oli saada reitti osoitetuksi valmisteilla olevaan maakuntakaavaan kulttuurihistorialliseksi arvokkaaksi kohteeksi. Reitin inventointia täydennettiin syksyllä 2005, jolloin tavoitteena oli paikantaa DGPS -laitteella merkittävät muinaismuistokohteet ml. sotahistorialliset kohteet sekä kunnostusta ja entisöintiä vaativat kohteet jatkossa mahdollisesti käynnistyvää reitin kunnostus- ja entisöintisuunnittelua varten.

Kesällä 2007 Kainuun museon arkeologi Esa Suominen teki vielä perusteellisen Museoviraston edellyttämän arkeologisen inventoinnin koko reitin osuudelta. Kaikki tarvittavat selvitykset reitin maastoon merkitsemisen ja kunnostus- ja ennallistamissuunnittelun käynnistämiseksi ovat reitin Suomen puoleisella osuudella valmiit. Syksyllä 2008 varmistui, että reitin varrella on Suomessa vanhin tunnettu merkkipuu, jonka kyljessä on vuosiluku 1682 (tai 1685). Kohteesta on tarkoitus tehdä lisätutkimuksia keväällä 2009.

1.3 Karjalan puolen inventointitilanne

Tutkija tri Heikki Rytkölä Oulun yliopiston Lönnrot instituutista on tehnyt vuodesta 1984 alkaen vuosittain kenttätömatkoja eri puolille Karjalan Tasavaltaa. Keskeisenä aineiston keruukohteena ovat olleet Vienen Karjalan kyläkalmistot. Rytkölen kenttätömatkat

ovat suuntautuneet Vuokkiniemen alueella kolmelle eri kulkureitille, jotka ovat historian dokumenttien mukaan olleet Karjalan ja Suomen välisiä yhdysreittejä.

Vuokkiniemestä Tollonjoen ja Livojärven kautta kulkeva reitti on yksi 1800-luvulla mainituista reiteistä. Rytkölän kokemusten mukaan Reitti on vesistöosuuksiltaan kaunis, mutta vaikeakulkuinen.

Aijonlahden ja Kivijärven kautta kulkevaan reittiin, jota tässä selvityksessä erityisesti käsitellään, on Rytkölä ehtinyt aikaisemmin tutustua useamman kerran. Hän on kuvailut Vuokkiniemestä Aijonlahdelle johtavaa vesistöreittiä maisemaltaan kauniiksi.

Latvajärven kautta Suomussalmen Korpijärvelle kulkeva reitti on mainittu Klaus Klau-nonpojan kartassa (1650). Reitti kulkee Vuokkiniemestä Keynäsjärvelle samaa vesistöä Aijonlahden kautta kulkevan reitin kanssa. Keynäsjärveltä reitti erkaneeksi omaksi vesistöhaarakseen. Tämän reitin osalta Rytkölän inventointimatkat ovat ulottuneet Vuokkiniemestä Latvajärvelle.

Rytkölän mukaan: *"Näillä kolmella reitillä löytyy edelleenkin helmisimpukoita, jotka ovat myös Venäjällä rauhoitettuja".*

Arkeologisten inventointien osalta Suomen rajan läheisyydessä oleva Vienan Karjala on lähes tutkimatonta aluetta. Suomalaisen arkeologin Einar W Juveliuksen tiedetään liikkuneen siellä 1880-luvulla. Karjalan valtiollisen museon toimesta inventointeja ei ole tehty koskaan Kalevalan kansallispuistoon kuuluvilla valtion raja-alueilla.

Arkeologinen tutkimusretkikunta kävi edellisen kerran Vuokkiniemen alueella vuonna 1993 ja ennen sitä vuonna 1957. Vuonna 1993 yhdessä työtä tekivät Karjalan valtiollisen kotiseutumuseon arkeologi (Šahnovits M) ja Kainuun maakuntamuseon arkeologi (Suominen E). Tuolloin Vuokkiniemen kylän alueelta löydettiin seitsemän neoliittiselle kivikaudelle ja pronssikaudelle ajoittuvaa asuinpaikkaa, sekä Lietosaaresta kaksi kivikautista asuinpaikkaa.

Svetlana Kotškurkina suoritti Ponkalahden ja Venehjärven alueella arkeologista inventointia 1990-luvulla. Ponkalahden ja Venehjärven välisellä harjualueella tuolloin tehdyt löydöt ajoittuvat noin vuodelle 7000 eKr.

2. KULTTURIHISTORIAALLISESTI ARVOKKAIDEN ALUEIDEN JA REITINOSIEN NYKYTILA

2.1 Kivijärven kylä - Ilvesvaara (inventointi 2007)

Ilvesvaaraan ja Kivijärven kylälle tehtiin inventointimatka kesällä 2007. Kivijärven kylä on ollut Vienan reitillä Karjalan puolen läntisin kylä ennen saapumista Suomen puolelle. Matkaa kylältä Suomen rajalle on vajaat 10 km. Kivijärven kylä on autioitunut 1960-luvun alussa. Kivijärven rannalla olevaan niemeen sijoittunut kylä on käsittänyt laajan peltoaukean, joka on kylän autioitumisen jälkeen ollut vuokkiniemeläisten karjatalouskäytössä vielä 1980-luvulle saakka. Alueen laidunkäytöstä kertoo tyhjillään oleva kesänavetta sekä laaja koivuvaltainen rantametsikkö ja siellä olevat aitausten jäännökset. Karjatalouskäytön takia kylän peltoalue on suurelta osin säilynyt edelleenkin avoimena, pitkää heinää kasvavana aukeana. Nykyisellään kylän alueella on kaksi heikkokuntoista rakennusta: puurakenteinen kesänavetta ja pieni tuparakennus. Kylän alueella on havaittavissa useita entisiä pihapiirejä rakennuksen pohjakivineen ja pihapiirineen. Hoitamattomuudestaan huolimatta kyläalueen luonnonkauneus ja peltojen viljavuus on edelleen havaittavissa.

Kylää ympäröivä Kivijärvi on nykyisellään luonnontilainen erämaajärvi, jonka rannalla olevat nuotiopaikat ja kalastusvälineiden jäänteet kertovat satunnaisten kalastajien liikkuvan joskus alueella. Tuoreet karhunjaljet Kivijärveä lähestyttäessä kertoivat alueen erämaisestä luonteesta ja luonnontilaisuudesta.

Kivijärven kyläaukeamaa. Kuva: Aleksei Konkka 2007.

Järven rannalla sijainnut kyläkalmisto tuhottiin sotien aikana kaatamalla sen mahtava kuusikko. Paikalla oli kesällä 2007 havaittavissa vain pieniä painanteita. Uusi kalmisto perustettiin myllylle johtavan tien itäpuolelle. Tienhaarassa sen länsipuolella on näyttävä karsikkopuu. Kivijärven koillispäähän laskevan Melnittäjoen varressa on kaksi myllyä. Niiden nykykuntoa ei matkan aikana ollut tilaisuus selvittää.

Kivijärveltä itään Ilvesvaaraan ja edelleen Aijonlahdelle johtava osa Vienan reitistä on pääosin jäänyt kyllä yhdistävän ajotien alle. Reitinosa lienee ajan saatossa kehittynyt samalle paikalle nykyisen kaltaiseksi ajotieksi, sillä eräässä matkakertomuksessaan Lönnrot toteaa, että:

"Vuokkiniemeltä alkaen tänne johtavat tiet olivat niin hyvässä kunnossa, että kaikkialla olisi voinut kulkea ratsain, jopa hätätilassa rattaillakin."

Matkakertomuksessaan Elias Lönnrot mainitsee mm. Aijonlahden perukasta Kivijärvelle johtavan kapulatien. Se oli rakennettu tietävästi Kustaan sodan aikana (1788–1790). Kapulatien jäänteistä ei saatu havaintoja inventointien yhteydessä.

Ilvesvaaran alue on nykyisin asumaton metsäistä seutua. Ilvesvaarasta itään, Vuokkiniemen suuntaan mentäessä, alkaa tien varrella esiintyä luonnontilaisen metsän ohella myös hakattuja alueita ja maantiestä haarautuvia uusia metsäautoteitä.

Näkymiä nykyiseltä Vuokkiniemi - Kivijärvi tieltä. Kuvat: Hannu Heikkinen 2007.

2.2. Ilvesvaara - Aijonlahti (inventointi 2008)

Ilvesvaaran ja Aijonlahden välisellä alueella reitti kulkee kuivahkoja mäntymetsävaltaisista osittain harjumetsäisiä alueita pitkin. Vanhoja polkuosuuksia ei ollut havaittavissa, joten reitti näyttää suurelta osin kehittyneen samalle paikalleen nykyisen kaltaiseksi maantiekseksi. Tien varren metsät ovat suurelta osin varsin iäkkäitä. Siellä täällä on varsin tuoreitakin hakkuualueita, joita ei ole millään lailla uudistettu. Paikoin metsissä on nähtävissä metsäpalon jälkiä. Osa metsistä näyttää jopa uudistuneen metsäpalojen seurauksena. Vanhat metsät ovat luonnontilaista hyvinkin edustavaa boreaalista havumetsää. Metsissä on runsaasti vanhoja ja järeitä aikaisemman puusukupolven ns. APS-puita, joiden ikä on useita satoja vuosia. Rehevimmissä metsäkuvioissa on myös järeitä vanhoja haapoja. Luonnon monimuotoisuuden kannalta tarkasteltuna metsät ovat arvokkaita ja mm. vanhoissa puissa on runsaasti koloja.

Suot ovat luonnontilaisia, ojituksia ei ole nähtävissä missään muodossa. Myös alueen vesistöt ovat luonnontilaisia. Vedenlaatu on hyvä, vaikkakin vesi on väriltään ruskeaa humuksen vaikutuksesta, sillä valuma-alueilla on runsaasti soita.

Aijonlahti on ollut Vienan reitin kulkijoilla eräs vesistön päätepisteistä, jossa on vaihdettu kulkumuotoa vesireitistä maataipaleeksi ja päinvastoin. Aijonlahti sijaitsee Keynäsjärven länsipäässä noin 10 km Vuokkiniemestä länteen. Aijonlahdesta on alkanut Karjalasta Suomeen kulkenut polku.

Lönnrot kuvailee eräässä matkakertomuksessaan saapumista Keynäsjärvelle:

"Kuljettuamme kaikkiaan noin kaksi peninkulmaa Kivijärvestä tulimme erään Köynäs -nimisen järven rannalle. Siellä tapasimme kansanjoukon, jossa muutamamat ääneensä itkivät, toiset hiljaa nyyhkyttivät ja toisilla kuvastui suru muunmuotoisena kasvoista. Siinä oli joukko Vuokkiniemen kylän talojen poikia sekä heidän saattajiaan. Edelliset olivat tavaralaukut selässä matkalla rajan yli Suomeen; heidän sukulaisensa taas, jotka olivat saattaneet heitä tähän asti, piti palata kotia."

Aijonlahdelle johtava polku eroaa nykyiseltä Vuokkiniemi - Ilvesvaara maantieltä ja kulkee luonnontilaisessa metsässä. Polun varren järeissä männyissä näkyy siellä täällä vanhoja pilkkoja – tiekarsikkoa. Joiltakin osin polku on pienten koivujen umpeen kasvama mutta edelleen hyvin havaittavissa. Se ylittää vanhaa kuusikkoa kasvavan kostean korven. Paikoin polun molemmiin puolin on tehty ojat, joista on näkyvissä kaksi matlaa uraa. Sekä polun varren että Aijonlahden rantametsien kuusivaltainen metsä on mahdollista liito-oravan elinympäristöä. Tätä osuutta reitistä voidaan luonnehtia täysin luonnontilaiseksi. Reitillä voi aistia entisaikojen kulkijan tunnelmia. Aijonlahden rannassa on nähtävissä ihmistoiminnan jälkiä. Paikalla on sijainnut asuinkenttä, josta merkinä on vielä nähtävissä mm. rakennuksen pohja ja metsä on koivikkoa.

Rakennuksen pohja todettiin pienen mökin jäänteiksi. Talo on sijainnut tasaisella kentällä 5 m:n korkeudella ja 30 m:n etäisyydellä järvestä. Puuseinät eivät ole säilyneet, mutta uuni on hyvin näkyvissä. Se on paksun sammalkerroksen peitossa, muurattu pienistä kivistä eikä ole tuhoutunut. Uunin mitat ovat 1,5 x 3 x 0,7 m.

Aijonlahden rantaa, mistä vanha polku alkoi. Kuva: Aleksei Konkka 2008.

Polku alkaa kohti Suomea Aijonlahdella. Kuva: Hannu Heikkinen 2008.

Vanhaa Aijonlahti – Kivijärvi tietä. Kuva: Aleksei Konkka 2008.

2.3. Ellinlammen polku

Vuokkiniemi - Ilvesvaara maantieltä erkanee Aijonlahdelle johtavan polun kanssa samasta kohtaa toinen hyväkuntoinen polku (kansikuva). Se johtaa luoteeseen hyväkuluista ja kaunista harjuselännettä pitkin pienehkölle lammelle, jonka veden taso on selvästi noussut majavan padon seurauksena. Puusto lammen rannalla on kuollut laajoilta alueilta. Lammelta johtaa polku eteenpäin mären, osittain rimmikkoisen suojuotin yli. Polun varren harjumetsä on vanhaa, komeaa männikköä. Rehevimmissä kohteissa vanhassa kuusikossa on runsaasti haapaa ja kolopuita. Metsässä asustaa varmuudella mm. liito-oravia. Metsissä vallitsee sellainen tunnelma, että milloin tahansa karhu voi polulla tulla vastaan.

Polun varren jyrkän harjanteen leveys on 20 m ja sitä reunustaa suo kahdelta puolelta. Harjanteella sijaitsee neljä pyyntikuoppaa. Kaksi kuoppaa on harjanteen loppupäässä lähekkäin. Kaksi muuta kuoppaa ovat niistä 70 metrin päässä harjanteen huippua pitkin kaakkoon. Painanteet ovat pitkulaisten muotoisia, mitat 4 x 3 x 0,4 m. Niiden topografinen sijainti on tyypillinen tällaisille kohteille kyseisellä Fennoskandian alueella. Mielenkiintoinen seikka on pyyntikuopan ja polun vieressä säilyneet karjalaisten pyhät puut – karsikot. Ne ovat suuria mäntyjä, joihin on veistetty erityisiä koloja ja niistä on leikattu oksia. Vielä sata vuotta sitten karjalaiset asettivat koloihin uhreja näiden paikkojen henelle (tupakkaa, leipää, suolaa).

2.4. Keynäsikoski

Keynäsikoski sijaitsee Keynäsjärven (käytetään myös nimitystä Tsenajärvi) ja Lammasjärven välisessä kannaksessa noin viisi kilometriä Vuokkiniemestä länteen. Keynäsjärven vedet purkautuvat kosken kautta Vuokkiniemelle ulottuvaan Lammasjärveen ja edelleen kohti Kuittijärviä ja Vienanlahteen laskevia valtavesistöjä. Keynäsjärven koillisosasta on vesistöyhteys Venehjärven ja Latvajärven suuntaan. Vuokkiniemi - Ilvesvaara maantieltä johtaa Keynäsikoskelle hyvä ja käytetty polku. Kosteampien suopainanteiden poikki on rakennettu pitkospuita, jotka ovat hyvässä kunnossa. Metsät polun varrella on nuorehkoja mäntyvaltaisia sekametsiä. Keynäsikoski on näyttävä koskialue. Alueella on kaksikin koskea, joista pienempi sijaitsee n. 150 metrin päässä varsinaisesta Keynäsikoskesta. Koskien väliin jää kallioinen, mäntymetsää kasvava saari. Vesi on humuspitoisuuden takia ruskehtavaa, mutta muutoin puhdasta. Järvi on rauhallinen ja asumaton. Paikkana Keynäsikoski ympäristöineen on vaikuttava ja elämyksellinen kohde tutustua vienankarjalaiseen vesimaisemaan. Keynäsikoskelta länteen päin katsottuna järven yli näkyy Tšenan(iemen) kylä, josta Elias Lönnrotkin kertoo. Kylän rakennukset ovat tuhoutuneet, mutta avoin kylämaisema on säilynyt heinäkorjuun myötä. Mahtavat kuuset seisovat kyläaukean etelälaidassa. Paikalla käyneiden mukaan kylän alueella on vielä näkyvissä rakennusten perustuksia ja kiukaita. Tšenan ohi kulkee vesireitti Marjoselälle. Sieltä pääsee Venehjärvelle ja edelleen samannimiseen kylään.

Lönnrot vieraili Tsenaniemen kylässä kaikkiaan viisi kertaa. Eräässä matkakertomuksessaan hän kertoo kylästä ja sen kuuluisasta runonlaulajasta:

"Puoli peninkulmaa Vuokkiniemen kylästä poikkesin pienenalaiseen, nelitaloisen Tsenaniemen kylään. Huomattavimmassa näistä taloista emäntä oli kotoisin Suomesta nim. Kiimingin pitäjältä Pohjanmaalta. Hänen miesvainajansa oli monta vuotta oleskellut Suomessa ommellen talonpojille vällyjä ja lammashakaturkkeja sekä muita vaatteita..."

"Kuten tämä runo osoittaa, on Kettusella ollut erittäin hyvät runolahjat. Hänestähän muutamat Arkangelilaiset talonpojat noin 5–6 vuotta sitten sanoivatkin, että hän olisi voinut laulaa ainakin kaksi viikkoa, tarvitsematta keskeyttää muun vuoksi kuin syöntiä ja nukkumista varten."

Keynäskosken etelärannalla on jäänteitä siinä olleesta sähkövoimalasta, joka rakennettiin toisen maailmansodan jälkeen. Kosken loivemmassa kohdassa on ollut myllyjä, joita asukkaat ovat käyttäneet hyvin laajalta alueelta. Kosken alapuolella on Ristikivi, joka on saanut nimensä sille pystytetystä hukkuneen tytön muistoksi tehdystä rististä. Kosken keskellä olevan saaren kautta on venetie kulkenut kumpaankin suuntaan. Joskus vene on vedetty saaren yli. Joskus on ollut käytössä kaksi venettä; yksi kosken molemmin puolin.

Keynäskoski elokuussa 2007. Kuva: Aleksei Konkka.

Näkymä Tsenan kylään Keynäsikosken niskalta. Kuva: Hannu Heikkinen 2007.

2.5. Vuokkiniemen kylä

Vuokkiniemen kylä sijaitsee Ylä-Kuittijärven lounaispäässä noin 60 km Kostamuksesta pohjoiseen. Kylän ydin sijaitsee Lammasjärven ja Ylä-Kuittijärven välisellä niemellä. Vuokkiniemen kylä käsittää yli 200 taloa, joissa asuu yhteensä n. 500 henkeä. Kylän asutus on vanhaa, mutta osalla nykyisistä asukkaista on juuret autioituneissa lähikylissä. Huomattava osa vuokkiniemeläisistä polveutuu alueen tunnetuista runonlaulajasuviista. Rakennuskanta muodostuu harmaista vaihtelevankuntoisista hirsitaloista, joista osaa ollaan kunnostettu ja oltiin parhaillaan kunnostamassa. Kylän alueella on laajat viljavannäköiset peltoalueet, jotka ovat eriateisen viljelyn piirissä. Metsät kylän ympärillä ovat nuoria lehtipuuvaltaisia sekametsiä. Kylän yleisilme on harmaa ja "historiallisen" oloinen. Kyläkuvaa tarkasteltaessa tulee vahva tunne paluusta ajassa vuosikymmeniä taaksepäin. Kylällä eletään vielä osittain luontaistaloutta, juurekset ja peruna kasvatetaan itse pienillä viljelypalstoilla, metsistä haetaan riista, marjat ja sienet. Kuittijärvi on iso ja kalaisa järvi, josta kyläläiset saavat merkittävän osan jokapäiväisestä ravinnostaan. Erään talon seinällä oli auringossa ja kevätahavassa kuivumassa hauen- viipaleita. Asutus ulottuu kylän alueella aivan järven rantaan. Kylän rannat ovat hiekkaisia ja rehevöitymisen merkkejä ei ole näkyvissä. Kasvillisuustyyppiltään järvi on kylän edustalla järviruokotyyppiä, mikä on luonteenomaista karuille hiekkarantaisille vesistöille.

Ensimmäinen seurakunta perustettiin Vuokkiniemeen vuonna 1767. 1800-luvulla se oli Arkangelin hiippakunnan Kemin kihlakunnan toinen rovastikunta. Sen rajat vaihtelivat 1700–1800 luvuilla. 1800-luvun loppuun mennessä kooltaan valtavaan seurakuntaan kuuluivat seuraavat kylät: Latvajärvi, Venehjärvi, Kivijärvi, Tsenaniemi, Pirttilahti, Pongalahti, Mölkkö, Vuonninen, Aajuolahti, Akonlahti, Niskajärvi, Keynäsjärvi, Munankilahti,

Kenttijärvi, Kostamus, Kontokki, Lapukka, Saarijärvi, Vatasalmi; 1800-luvun puoleen väliin saakka Uhtua, Jyskyjärvi, Jyvälahti, Röhö.

Vuokkiniemen Tsasouna. Kuva: Hannu Heikkinen 2008.

Ennen seurakunnan perustamista Vuokkiniemeen siellä oli kappeli, joka seurakunnan perustamisen yhteydessä muutettiin kirkoksi. Vuonna 1804 paikalliset asukkaat purkivat vanhan huonokuntoisen kirkon ja pystyttivät sinne uuden, profeetta Elialle nimetyn puukirkon, joka 1900-luvun alussa rakennettiin uudelleen. Kirkosta ja sen sisätiloista säilynyttä yksityiskohtaista kuvausta hyödynnettiin Vuokkiniemen nykyisen ortodoksisen kirkon rakentamisen yhteydessä.

Vuodelta 1878 olevan kirkollisen asiakirjan (säilytetään Karjalan tasavallan kansallisarkistossa) mukaan Vuokkiniemen seurakunnalla oli profeetta Elialle nimetyn pääkirkon lisäksi sen alaisuuteen kuuluva, vuonna 1875 rakennettu Pyhän Nikolaoksen kirkko Kostamuksen kylässä. Tuona ajanjaksona Elian kirkkoon kuuluivat Kivijärven, Latvajärven, Akonlahden, Kontokin, Vuonnisen ja Venehjärven kylien kappelit. Myöhemmin joitakin niistä muutettiin kirkoiksi: Nikolain kappeli Venehjärvellä 1896, Spasskin kappeli (Kristuksen käsittä tehdyille ikonille omistettu tsasouna) Kivijärvellä 1881 ja samanniminen Latvajärvellä 1890.

Vuokkiniemestä on hyvin kulkukelpoinen ikivanha vesitie Keynäskoskelle ja toisaalta Kuittijärville. Maantien kunto on heikko vähäisen käytön takia. Ylä-Kuittijärven ja Lammasjärven välissä sijaitseva kylä on liikenteellisesti kauniilla ja edullisella paikalla. Pohjoisesta etelään kulkeva särkkä jakaa kylän selkeästi kahteen osaan. Jo Elias Lönnrot kiinnitti huomiota suureen suomalaisvaikutukseen kylän ulkoisessa ilmeessä ja asukkaiden tavoissa. 1990-luvun alusta alkaen on tullut taas uusi "suomalaisaalto". Uusi Profeetta Elian kirkko (=tsasouna), koulu ja Miihkali Perttusen muistomerkki ovat näkyvimpiä uuden suomalaisen aktiviteetin saavutuksia. Kirkon rakentamisessa pyrittiin noudattamaan edellisestä kirkosta olevia tarkkoja tietoja. Kylän ilme on muuttunut suu-

resti kahden vuosikymmenen aikana. Kylästä on valokuvamateriaalia runsaan sadan vuoden ajalta.

Kylää jakavan särkän päällä ja itärinteellä sijaitseva kalmisto on omintakeinen muistomerkkeineen ja tuulipaikkoineen. Lisäksi kalmiston hautojen suunnassa on kaksi selvää linjaa: pohjoinen – etelä ja itä – länsi. Kalmistossa on lisäksi näkyvissä toisen maailmansodan taisteluhautoja. Särkälle rakennettu erilaista viestintää palveleva masto on tuhonnut kalmiston vanhinta osaa. Vanhinta rakennuskulttuuria edustavat särkän länsipuolella olevat aitat, joista yhdessä on mahdollisesti ikivanhaa aurinkosymbolia edustava maalaus.

Vuonna 2008 tehdyn inventointimatkan yhteydessä Vuokkiniemen kylästä löytyi uusi kivikautinen asuinpaikka Vuokkiniemi 8. Se on pinta-alaltaan pieni (150 m²), mutta se on vanhin tunnetuista arkeologisista kohteista tällä alueella (mesoliittiselta kaudelta). Asuinpaikan on osittain tuhonnut tie, jonka päällysteeseen oli tallentunut pieni kokoinen kivityökaluja ja kvartsisirpaleita.

Vuokkiniemestä 1 km itään Ylä-Kuittijärven Lietosaassa tehtiin ”lappalaiskuopan” kaivauksia. Vuoden 1889 kuvauksen mukaan suomalainen etnografi J.W. Juvelius katsoi sen kuuluvan legendaariselle ”lopj” -kansalle. Arkeologiset tutkimukset ovat osoittaneet, että kyseessä oli tervantekoon liittyvä paikka. Myöhemmin se oli muutettu metsästystä varten pyydyspaikaksi. Kuopasta löytyi kokonainen peuran luuranko. Kyseinen mielenkiintoinen rakennelma voidaan alustavasti ajoittaa 1600-luvulle. Karjalan Tasavallan pohjoisessa tällaisia karjalaisen talonpoikaistalouden muistomerkkejä tutkitaan ensimmäistä kertaa. Lietosaassa paikalliset karjalaiset viettivät elokuussa vuotuista muinaista juhlaansa, johon liittyi kotieläinten rituaaliuhrauksia.

1.1 Venehjärven kylä

Venehjärven kylä sijaitsee noin 15 km Vuokkiniemestä länteen. Kylien välinen maantietä on noin 20 km, josta osa kuljetaan Vuokkiniemi - Kalevala maantietä pitkin. Tie on leveä, mutta melko koloinen hiekkatie. Vuokkiniemi - Kalevala -maantieltä Venehjärvelle johtava tie kulkee pääosin harjuselännettä pitkin. Metsät tien varrella ovat hakkaamattomia ja luonnontilaisia. Vesistöjä on pitkin matkaa. Vedet ovat puhtaita ja kirkkaita, onpa jyrkän harjanteen alla aivan värikkään sini-vihreä pohjavesilampikin. Venehjärven kylää lähestyttäessä saavutaan perustettavan Kalevalapuiston alueelle. Luonnon kauneutta katsoessaan ei jää epäselväksi, miksi alueen säilyttämistä metsänhakuilta on vaadittu jopa kansainvälisin voimin.

Venehjärven kylä harmaine hirsirakennuksineen vihreiden vehmaiden, rantaan ulottuvien peltojen ympäröiminä avautuu kuvan kauniina kylää lähestyttäessä. Peltoalueet ovat laajat ja viljavat. Peltojen ympärillä on nähtävissä laaja-alaisia laidunalueita, jotka ovat säilyneet pitkään metsittymättä. Kylän tunnelma on unelias ja aika tuntuu pysähtyneen. Pellolta ilmojen korkeuksista kuuluu vain kiurun keväinen liverryys, mikä Suomessa on käynyt yhä harvinaisemmaksi ja nuori ori kirmailee tammojen perässä vapaana pitkin kylän kunnaita.

Venehjärven kylän tunnettu asukashistoria ulottuu 1500–1600 lukujen taitteeseen. Enimmillään kylä on käsittänyt 1900-luvun alussa noin 40 taloa. Osa taloista on sijainnut yleisestä vienalaiskylien rakenteesta poiketen keskuskylästä erillään olevina yksittäistaloina. Venehjärvi kuuluu niiden vienalaiskylien joukkoon, jotka suunnitelmatalouden aikana tietoisesti autioitettiin ja asukkaat siirrettiin elinkelpoisempiin kyliin. Nykyisin Venehjärven kylässä asuu yksi perhe ympäri vuoden. Kesän aikana useita kylän taloja täyttyy asukkaista.

Kylä sijaitsee Venhejärven rannalla. Ihmisen vaikutus luontoon rajoittuu aivan kylän lähialueeseen ja muodostaa viehättävän kontrastin ympäröiville laajoille koskemattomille metsille. Ympäröiviltä vaaroilta tarkasteltuna horisontissa siintää vain havumetsien tumman vihreä meri, mitä täplittävät vaaleanvihreät lehtipuulaikut. Metsä jatkuu erämaisena neljän peninkulman matkan Suomen rajalle saakka. Puiston erityinen arvo luonnonsuojelun kannalta onkin sen laajuus, monipuolisuus ja koskemattomuus. Venhejärven elävä kylä muodostaa ainutlaatuisen arvokkaan kulttuuriympäristön osana Kalevalapuistoa. Kylällä on lähes käsin kosketeltava kalevalainen tunnelma.

Kylä kokonaisuudessaan on ainutlaatuinen, mutta erikseen voi mainita vanhan kalmis-
maan Venhejärveä halkaisevalla kapealla harjuniemellä sekä maisemat kylää ympäröiviltä vaaroilta, joilla I.K. Inhakin on maisemia kamerallaan ikuistanut. Itse Venhejärvi on karu ja puhdas erämaajärvi, missä ihmistoiminnan vaikutuksia ei ole koskaan ollut muualla kuin aivan kylän lähialueella. Kylän edustan rannoillakaan ei näy pienimpiäkään rehevöitymisen merkkejä.

Tsasounamännikkö ja vanha kalmisto ovat kylän kuuluisimmat muistomerkit. Ympäröiviltä vaaroilta on mainiot näköalat kylälle, joka on suurelta osalta säilyttänyt avonaisen maisemansa heinätöiden ansiosta. Tsasounamännikön ”pökkouhrit” ovat tunnetuimmat eläinuhrit Vienan Karjalan alueella. Aiheesta on I. K. Inhan runsas kuvamateriaali. Tuhoutunut Pyhälle Nikolaokselle omistettu tsasouna on rakennettu uudelleen entistä jäljitellen. Ikipetäjät edustavat karsikkokulttuuria, jota reitin varrella on monessa koh-
teessa.

Kyläkalmiston muistomerkit ovat ”omaa tyyliä”, jota ei ole tavattu missään muualla. Kylän mittava tiilinavetta on ”muistomerkki” ajalta (1990-luku) jolloin rakenneltiin unelmia kylien elvyttämiseksi ”fermeriviljelyn” voimin. Navetan kävivät vihkimässä Suomen maatalousministeri ja suomalainen ortodoksinen pappi. Kylien elvyttäminen ei ole tuottanut pysyviä tuloksia.

Venhejärvi. Kuva: Aleksei Konkka 2008.

Kalmoniemen särkkä. Kuva: Hannu Heikkinen 2008.

3. KEHITTÄMISMAHDOLLISUUKSIA

Vuokkiniemen kylä ympäristöineen tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet luonto- ja kulttuurimatkailun kehittämiseen yhteistyössä mm. Kalevalan kansallispuiston kanssa. Vanhat metsät ja luonnontilaiset vesistöt tarjoavat runsaasti elämyksiä luonnosta kiinnostuneille mutta samalla myös autenttisen ympäristön kansanrunoudesta ja muusta kulttuuriperinnöstä kiinnostuneille kulkijoille. Vesistömatkailusta kiinnostuneille ovat Vuokkiniemeltä eri suuntiin johtavat luonnontilaiset vesireitit jo nyt valmiita elämyskohteita käyttöön otettaviksi.

Rajan läheisyydestä johtuen Kivijärven ja Ilvesvaaran alue soveltuu omatoimimatkailun sijasta lähinnä ohjattujen ryhmien käyntikohteeksi. Alueen kiinnostavuus perustuu lähinnä rajan läheisyyteen, Kivijärven kyläalueen kulttuuriympäristöön ja -perinteeseen. Mikäli rajan ylittäminen mahdollistuu joskus muinaista Vienan reittiä kulkien, Kivijärven kyläalue tarjoaa erinomaisen välimatkaetapin ja taukopaikan.

Aijonlahti on kiinnostava tutustumiskohde sekä luonto että kulttuurimatkailusta kiinnostuneille kulkijoille. Aijonlahden kiinnostavuus perustuu erityisesti sen kulttuurihistorialliseen taustaan ”hyvästijättöpaikkana”. Vesitse paikalle saapumiseen, saattoväkeen sekä matkan jatkamiseen maitse (vaikkapa takaisin Vuokkiniemeen) saattaisi liittyä elämyksenä muinaisten eronhetkien tunnelmia. Aijonlahden läheisyydessä sijaitseva Ellin lammelle johtava polku on erinomainen luontomatkailukohde käyttöönotettavaksi. Polku on ainakin Ellin lammelle saakka erittäin hyvässä kunnossa ja helppokulkuinen. Polku jatkui lammelta eteenpäin, mutta jatkon osalta tarkempi inventointi jäi tässä yhteydessä tekemättä.

Aijonlahdella Vuokkiniemeen kulkeva perinteinen vesistöreitti on valmis käyttöön otettavaksi. Reitti tarjoaa kulkijoille koskematonta luonnonympäristöä ja kiinnostavia kulttuurikohteita kuten Tsenaniemen kylän alueen ja Keynäsken. Viime mainittu on hyvin saavutettavissa myös maitse Vuokkiniemi - Ilvesvaara maantieltä johtavaa polkua pitkin. Erityisesti Keynäsken ja Vuokkiniemen välinen alue tarjoaa maisemallisia elämyksiä myös maitse kuljettaessa, joten reittiä olisi mahdollista kehittää vesistöreitin ohella myös maitse tapahtuvaa omatoimista liikkumista ajatellen.

Vuokkiniemen ja Venehjärven kylät ovat sellaisenaan kulttuurihistoriallisia muistomerkkejä. Kylästä on mahdollista saada majoitus- ja ravitsemuspalveluja ja ne ovat näin erinomaisia tukikohtia Vienanreitille ja Kalevalan kansallispuistoon suuntautuville retkille. Maantien ohella kylät yhdistää toisiinsa luonnontilainen vesireitti, jota on mahdollista hyödyntää vaihtoehtoisena kulkutapana. Erityisesti Venehjärven kylän luonnonkauneus ja -läheisyys sekä ”käsin kosketeltava” kulttuurihistoria tarjoavat erinomaisen ympäristön luonto- ja kulttuuriarvoja arvostavalle sekä kiireettömyyttä ja hiljaisuutta kaipaavalle matkailijalle.

Tässä selvityksessä tehdyn arvioinnin painopiste on ollut alueen luonto- ja kulttuuriarvoissa, joten esimerkiksi alueen geologisiin erityispiirteisiin, virkistyskalastukseen ja metsästykseseen tai sotahistoriaan liittyvät kehittämismahdollisuudet on jätetty vähemmälle huomiolle.

4. SUOSITUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI

Luonto- ja kulttuurimatkailun kehittäminen

Suomen valtioneuvoston keväällä 2009 vahvistamassa Kainuun maakuntakaavassa on osoitettu tavoitteena Kainuun ja Karjalan Tasavallan välinen luontomatkailun kehittämisyhteistyö. Jo tässä raportissa esitettyjen inventointien perusteella on olemassa vahvat puitteet sekä luonto- että kulttuurimatkailun yhteistyön kehittämiseksi. Kainuun maakuntakaavassa osoitetut luontomatkailun kehittämisalueet, Kalevala -kansallispuisto, Vuokkiniemi - Venehjärvi alue sekä muinaiset kulkureitit tarjoavat mahdollisuuksia yhteistyöalueen matkailulliseen kehittämiseen. Kehittämistyö olisi hyvä käynnistää alueen matkailuasiantuntijoiden ja muiden yhteistyötahojen yhdessä laatimalla kehittämissuunnitelmalla, jonka avulla määriteltäisiin kehittämisen painopistealueet ja -kohteet sekä konkreettiset kehittämistoimenpiteet. Kansainvälisen kiinnostavuuden lisäämiseksi ja mahdollisuuksien hyödyntämiseksi yhteistyökumppaneita olisi hyvä saada rajan molemmilta puolilta.

Inventoinnit

Lisäinventoinneilla on mahdollista kerätä tietoa alueen yleisestä historiasta ja samalla täydentää mahdollisten matkailun kehittämiskohteiden luetteloa. Vuonna 2008 tehdyt hyvin pienimuotoiset työt osoittivat alueen olevan lupaava arkeologisten, historiallisten ja etnografisten muistomerkkien etsinnälle. Koska rajaseudulle on ollut pääsy ihmisiltä kielletty pitemmän aikaa, siellä ei ole ollut tuotannollista eikä maa- ja metsätaloustoimintaa. Sen ansiosta Karjalan kansan historiasta kertovat ainutlaatuiset kohteet ovat säilyneet tuhoutumattomana.

On tarpeen inventoida jo tiedossa olevat alueen arkeologiset ja historialliset kohteet, jotka liittyvät niin reitin olemassaoloon kuin kronologisesti siihen kuulumattomien, mutta mahdollisesti matkailukohteiksi soveltuvien kohteiden osalta (kivikautiset asuinpaikat,

saamelaiset kulttikohteet, pyyntikuoppajärjestelmät, karjalaiset vanhauskoisten hautausmaat, tuotantorakennelmien jäänteet – myllyt, varastot jne.).

Tästä syystä on tarpeen suorittaa muutamia arkeologien, etnografien ja historioitsijoiden yhteisiä tutkimusmatkoja alueen järville ja joille, jotka nykyään kuuluvat Kalevalan kansallispuistoon, s.o. Vuokkiniemen kylästä länteen rajalle saakka. Voidaan suorittaa kaivauksia kiinnostavimmilla ja vielä tutkimattomilla historiallisesti ja arkeologisesti merkittävillä alueilla. Näitä ovat pyyntikuopat, metsästäjien vanhat metsämökit, kivikautiset asuinsijat.

Nyt tutkitun reitin osalta voisi Aijonlahden perukan kuluneen maastoalueen tutkiminen antaa merkittävää tietoa noista joka syksy toistuneista hyvästijätöistä. Ellin lammelle ja siitä eteenpäin johtavan polun jatkotutkimukset saattaisivat tuoda uutta tietoa polun merkityksestä kulkureittinä ja matkailun kehittämiskohteena.

Keynäsikosken etelärannalla on jäänteitä siinä olleesta sähkövoimalasta, joka rakennettiin toisen maailmansodan jälkeen. Sen tutkiminen osana paikan monipuolista historiaa sekä koskessa olevan saaren arkeologinen tutkimus saattaisivat tuottaa uutta tietoa alueen historiasta ja lisätä alueen matkailullista kiinnostavuutta. Lönnrothin matkakertomuksissaan mainitseman Tsenaniemen kyläalueen kulttuurihistoriallisten arvojen esiin tuominen edellyttäisi alueen tarkempia tutkimuksia. Karsikkopuiden pilkkojen iän määrittäminen dendrokronologisin menetelmin (koko reitin matkalta) antaisi luotettavaa ajoitusta.

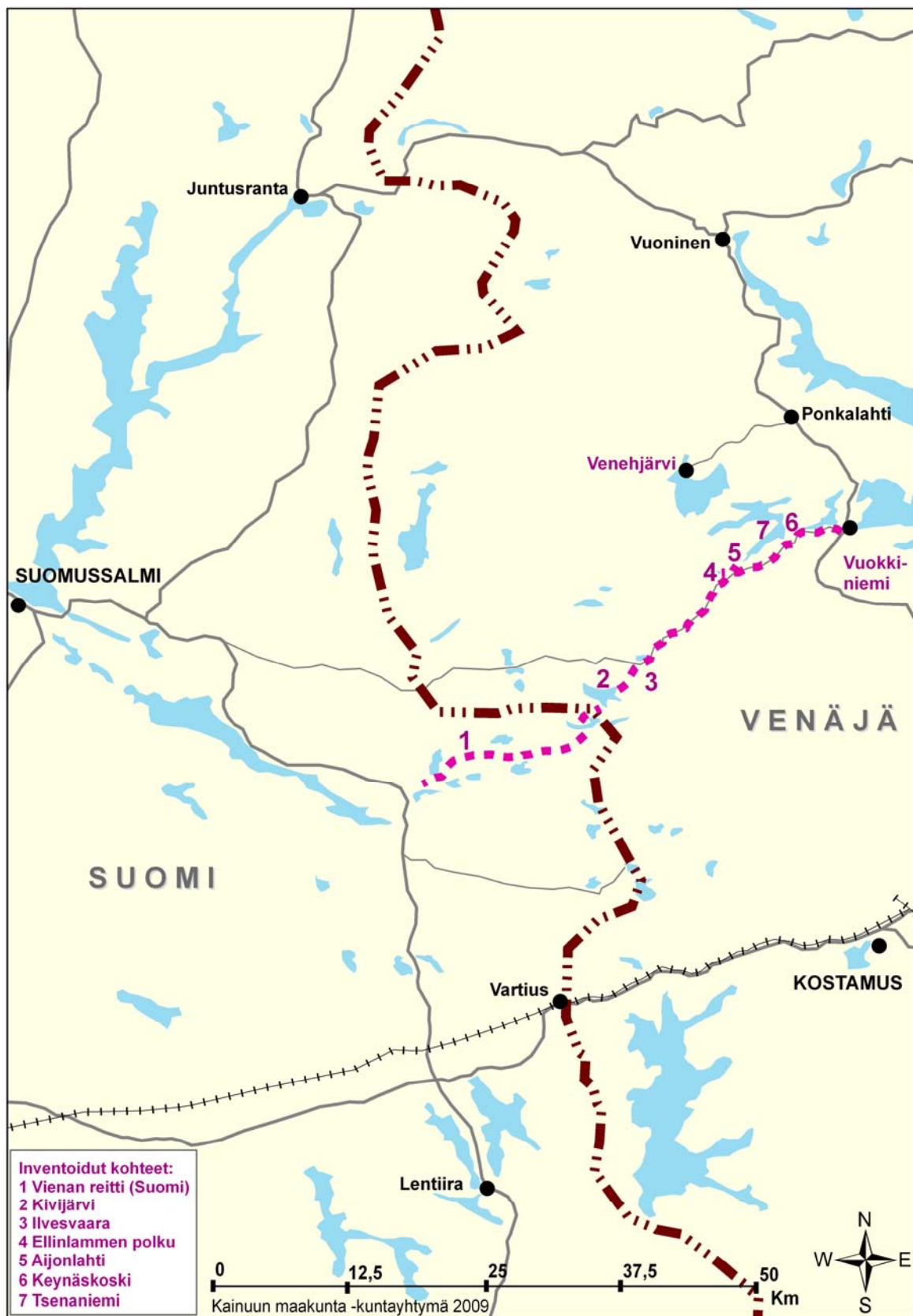
Tämän esiselvityksen yhteydessä on jäänyt mahdollisena kulttuurihistoriallisena matkailukohteena inventoimatta mm. Keynäsjärveltä Latvajärvelle sekä edelleen Suomen puolelle Korpijärvelle kulkeva reitti. Latvajärvi on ensimmäinen vienalainen kylä ylittävällä valtakuntien välinen raja Viiangin Korpijärven kautta kolme kilometriä pohjoiseen ja viisi kilometriä Raatteesta itään. Latvajärvi - Korpijärvi -reitti on merkitty Klaus Klauvonpojan kartassa 1650. Rajanylityspaikan kohdalla karttaan on merkitty B-kirjain, joka kartan selitysosassa viittaa viralliseen rajanylityspaikkaan. Latvajärvi on yksi kulttuurihistoriallisesti arvokkaimpia kyliä Vienassa. Kalevala -eepoksen synnyn kannalta merkittävin runonlaulaja Arhippa Perttunen asui kylässä ja lauloi Elias Lönnrotille keskeiset Kalevalan runot. Myös hänen poikansa Miihkal Arhippainen oli merkittävä runonlaulaja. Molemmat on haudattu Latvajärven Kalmoniemeen. Latvajärvi oli 1990-luvulla yhteistyöhankkeiden piirissä. Vienan runokylät -hankkeen aloitteesta Suomen puolelta Raatteesta rakennettiin Latvajärvelle sähkölinjayhteys ja kylällä asui jonkin aikaa yksi pienviljelijä, fermeri, joka oli saanut koulutusta Seppälän maatalousoppilaitoksessa. Fermeritoiminnan elvyttämiseen ei kuitenkaan saatu riittävästi yhteiskunnallista tukea ja varsin pian kylä autioitui.

Tässä esiselvityksessä ei ole paneuduttu inventointialueen mahdollisiin sotahistoriasta kertoviin kohteisiin. Lisäselvitykset näiltä osin saattaisivat tuoda esille uusia mahdollisuuksia ja tukea alueen matkailullista kehittämistä.

Tulevien tutkimusretkien aikana voidaan kuvata useampia dokumenttifilmejä Kalevalan maiden historiallisten kohteiden, 1800-luvun suomalaisten tutkijoiden työn sekä venäläisten ja suomalaisten arkeologien 2000-luvulla tekemän yhteistyön tunnetuksi tekemiseksi. Tämän työn päätteeksi on mahdollista julkaista alueen muinaishistoriaa käsittelevä kirja. Tieteellisenä jatkotyönä on mahdollista vastaavalla tavalla selvittää myös muiden Kainuusta Karjalaan johtaneiden kulkureittien historiaa ja nykytilaa.

Tulevien jatkotutkimusten ohjelmoimiseksi eri kehittämistoimenpiteiden yhteen sovittamiseksi olisi hyvä laatia yleispiirteinen tutkimusohjelma ja -suunnitelma yhteistyössä

alueen muiden toimijoiden mm. rajaviranomaisten, Kalevalapuiston ja alueen matkailun kehittämisestä vastaavien tahojen kanssa.

LIITE: Vienen reitin sijainti ja inventointikohteet.

**KAINUUN MAAKUNTA
–KUNTAYHTYMÄ
JULKAISULUETTELO**

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

=====

Sarja A

A:1	Uusiutuva Kainuu
Kainuun maakuntasuunnitelma 2025
(2005)	B:3	Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa -hanke
1.4.2005 – 31.3.2007
Mielipidekysely sähköisten asiointi-
palveluiden kehittämisestä sosiaali- ja
terveydenhuollossa.
Tulosraportti 2006 (2007)
A:2	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamis-
suunnitelma eli TOTSU 2006 – 2007
(2005)	B:4	Ikäihmisten palveluohjaus Kainuussa
-hanke 1.8.2004 – 31.12.2006
Palveluohjaus
- Tienviitta kainuulaiselle ikäihmiselle
Loppuraportti (2006)
A:3	Kainuun maakuntaohjelma 2006 – 2010
(2006)	B:5	Kainuun tietoyhteiskuntastrategia
2007 – 2012 (2007)
A:4	Kainuun maakuntakaava 2020
Kaavaselostus 2006
(2006)	B:6	Kainuun maakunnallisesti merkittävät
muinaisjäännökset (2007)
A:5	Kainuun viestintäsuunnitelma 2006-2008
(2006)	B:7	Luontomatkailun kehittäminen
maakuntakaavoituksessa (2007)
A:6	Kainuun kansalaisvaikuttamisen
ohjelma 2006 – 2012 (2007)	B:8	Barents Link Corridor
(2007)
A:7	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamis-
suunnitelma eli TOTSU 2008 - 2009
(2007)	B:9	Pohjoinen liikennekäytävä - северный
транспортный коридор
(2007)
A:8	Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2009 - 2010 (2008)	B:10	Kainuun luontomatkailun teemaohjelma
(2007)
A:9	Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2010–2011 (2009)	B:11	Kenen kyydissä?
Selvitys Kainuun sosiaali- ja
terveystoimen henkilökuljetuksista
(2006)
A:10	Kainuun maakuntakaava 2020
(2009)		

Sarja B

B:1	Kainuun Venäjä-liiketoiminnan
Strategia 2005-2012 (2006)	B:12	Jouni Ponnikas, Verna Mustonen, Sirpa
Korhonen, Andra Aldea-Partanen &
Nikolai Veresov:
Maahanmuuttajat osana kainuulaista
yhteiskuntaa – Ulkomaalaisväestön
työelämävalmiudet ja koulutustarpeet
(2007)
B:2	Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa –hanke
1.4.2005 – 31.3.2007
Sähköisten asiointipalveluiden
kehittäminen sosiaali- ja
terveydenhuollossa
Selvitysraportti 2007 (2007)	B:13	Vartiuksen kansainvälisen raja-aseman
kehittämissuunnitelma (2008)
		B:14	Kainuun väestöennuste v. 2025 (2008)

B:15	Barents Link Kansainvälisen raideliikenteen markkinointi- ja kehittämiskonsepti Vartius-Kotshkoma 2009 (2009)		Kainuun tulevaisuudenkuvat v. 2025 (2006)
B:15	Баренц-Линк Концепция маркетинга и развития международного железнодорожного сообщения ВАРТИУС – КОЧКОМА 2009 (2009)	D:2	Tietotekniikan osaamiskartoituskyselyn tulosraportti 1. Kainuun vanhus- ja perhepalveluhenkilöstö (2007)
B:16	Kainuun runkoliikennesuunnitelma 2009-2012 (2009)	D:3	Prosessien mallinnus Kainuun sosiaali- huollossa 2005 – 2006 (2007)
B:17	Kainuun 1.vaihemaakuntakaava Valmisteluvaiheen eri vaihtoehtojen vaikutusten arviointi (2009)	D:4	Sosiaalihuollon teknologian kehittäminen Kainuussa –hanke. Loppuraportti 2007. (2007)
B:18	Kansalaispalautetta sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuudesta Kainuussa vuonna 2009	D:5	Lähiuokaa Kainuusta 2007. Kainuulaisten elintarvikeyritysten tuoteluettelo, 3 painos. (2007)
B:19	Kainuun 1.vaihemaakuntakaava Lähtökohdat ja tavoitteet (2009)	D:6	Kainuussa asuvien maahanmuuttajien koulutus ja työllistyminen (2007)
B:20	Vienan reitti Esiselvityshanke 2007-2008 (2009)	D:7	Hoitotyö Kainuussa (2007)
Sarja C		D:8	Hoitotyön arvokirja (2007)
C:1	Talousarvio 2006 ja taloussuunnitelma 2006 – 2009 (2005)	D:9	Esiselvityshanke Kainuun rakenteel- lisen työttömyyden vähentämiseksi Loppuraportti (2007)
C:2	Vuosikertomus 2005 (2006)	D:10	Teknologialla muutosta kotihoidon toimintaprosesseihin. TeKo-hankkeen loppuraportti 1.1.2006 – 31.12.2007. (2007)
C:3	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamis- suunnitelma eli TOTSU 2007-2008 (2006)	D:11	TeKo-hanke Toimintaympäristön ja tiedonkulun kuvaus 1.12.2005 – 10.5.2006 Sotkamon kotihoidossa. Kartoitus ennen mobiililaitteen käyttöönottoa (2007).
C:4	Talousarvio 2007 ja taloussuunnitelma 2007 – 2010 (2006)	D:12	Kainuulainen työkuunto -projekti Loppuraportti (2008)
C:5	Vuosikertomus 2006 (2007)	D:13	Hoitotyön ydintiedot sähköisessä potilaskertomusjärjestelmässä -kehittämisprojekti Kainuussa vuosina 2006-2007 Loppuraportti (2008)
C:6	Vuosikertomus 2007 (2008)	D:14	Hoitotyön osaamisen johtaminen Kainuussa -projekti Loppuraportti (2008)
C:7	Talousarvio 2008 ja taloussuunnitelma 2008-2011 (2008)	D:15	VARTU – varhain tukemalla turvallinen lapsuus, toimintamalli perhetyöhön hankkeen loppuraportti
C:8	Talousarvio 2009 ja taloussuunnitelma 2009-2012 (2008)	D:15	Omaishoidontuen kehittäminen Kainuussa -hanke Loppuraportti 2008
C:9	Vuosikertomus 2008 (2009)		
C:10	Talousarvio 2010 ja taloussuunnitelma 2010-2013 (2009)		
Sarja D			
D:1	"Uusiutuva Kainuu"		

- D:16 Mielenterveyspalveluiden ja riippuvuuksien hoitopalveluiden maakunnallinen malli -hanke
Loppuraportti 2008
- D:17 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden itäsuomalainen polku -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:18 Mielenterveystyöntekijöiden osaamisen kehittyminen ja työrasituksen lieventyminen -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:19 Luonto on Kainuun vahvuus
Kainuun maakuntakuvatutkimus 2008 (2008)
- D:20 eAsiointi Kainuussa - hanke
Loppuraportti (2008)
- D:21 Yhteenvetoraportti
Kysely vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalvelujen asiakkaille vuonna 2007 (2008)
- D:22 Vammaispalvelujen saatavuuden ja erityisosaamisen parantaminen Kainuussa 2006-2008 (2008)
Loppuraportti
- D:23 Haavahoidon kehittäminen Kainuussa -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:24 Sosiaalityön henkilöstön tehtävärakenteen ja työolojen kehittäminen Kainuussa 2006-2008 -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:25 Perhekeskukset Kainuuseen -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:26 Kainuun päihdetyön koordinointi -hanke
Loppuraportti (2009)
- D:27 Sosioekonomiset terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa -hanke vuosina 2006-2008
Loppuraportti (2009)
- D:28 Sosiaalialan kehittämisyksikkö Kainuuseen hanke
Loppuraportti (2009)

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
PL 400, 87070 Kainuu
puh. (08) 615 541/vaihde
faksi (08) 6155 4260
e-mail: kirjaamo@kainuu.fi
etunimi.sukunimi@kainuu.fi
www.kainuu.fi